

KIEFER FERENC ÉLETÚTJA

2018-ban folytatódott az „Arcképek a magyar informatika történetéből” videó sorozat. Ennek keretében készült el Kiefer Ferenc portréja. A riport előkészítése során készült az alábbi anyag. Úgy gondoljuk, hogy a leírtak nagyon sok kortörténeti ismeretet, információt ad személyekről, termékekről, intézményekről a számítástechnika/informatika kezdeti és későbbi éveiről, ezért közreadjuk az Írások rovatban.

Életrajzi adatok

1931. május 24-én született az egykori Jugoszláviához tartozó, nyugat-bácskai Apatinban. A német többségű városból 1943-ban költöztek Bajára. Apja hajóépítő-javító volt, hat alkalmazottal, ezt 1948-ban államosították.

Tanulmányok

Az elemi iskolát szerb nyelven végezte szülővárosában. Középiskolai tanulmányait a bajai cisztercita gimnáziumban folytatta, ám 1949-ben eltanácsolták a gimnáziumból. („Bűne” volt, hogy több társával együtt nem írta alá a Mindszenty József bíborost elítélő dokumentumot.) Segédmunkásként, majd raktárosként dolgozott az akkori Sztálinvárosban (ma Dunaújváros). A ciszterci rend zirci iskolájában tett érettségit ezt követően, a budapesti Fazekas Mihály Gimnáziumban is leérettségizett.

A szegedi József Attila Tudományegyetem matematika–fizika szakára került, ahol 1956-ban szerzett középiskolai tanári diplomát. Levelező tagozaton 1962-ben előbb német nyelv és irodalom szakos, majd 1965-ben francia nyelv és irodalom szakos tanári diplomát szerzett.

1965-1966-ban Ford-ösztöndíjasként az Egyesült Államokban tanult, kutatott. 1981-ben a Sloan Foundation ösztöndíjával két hónapot Berkeley-ben a Kaliforniai Egyetemen töltött.

Munkahelyek

1956-ban, az egyetem elvégzése után priusza miatt nem taníthatott középiskolában, és nem maradhatott bent az egyetemen sem. Soltvadkerten lett általános iskolai tanár, 1957-től 1961-ig Baján, az ottani német tannyelvű gimnáziumban oktatott matematikát, majd 1962-ig a budapesti Eötvös Gimnázium matematika tanára volt.

1962 és 1973 között az MTA Számítástechnikai Központ tudományos munkatársa volt. Itt kezdett el nyelvészettel foglalkozni, 1964-ben jelent meg első ilyen tárgyú tanulmánya Halmazelméleti és matematika-logikai modellek a nyelvben címmel.

(MTA Számítástechnikai Központ)

Az 1960-ban alakult Számítástechnikai Központ elődje az 1956-ban létrejött Kibernetikai Kutatócsoport (KKCS), a magyar számítástechnika bölcsője volt. A KKCS hozta létre az első magyar számítógépet (M-3); értette meg elsőnek annak működési elvét, tudományos jelentőségét; indította el az első tanfolyamokat így kiképezve az első hazai számítógépes szakembereket. A KKCS hozzájárult az Erzsébet hid statikai terveinek elkészítéséhez, megoldott kémiai, illetve fizikai jellegű problémákat, és elkészült az első gazdasági alkalmazási

feladat is. 1960-ban a csoportot átnevezték: megalakult a Számítástechnikai Központ (SZK. Az új intézményben a gépépítés helyett már az alkalmazási problémák kerültek előtérbe. A matematikai, biológiai, nyelvészeti és műszaki témák mellett a gazdasági jellegű alkalmazások váltak dominánssá. Részt vettek az első iparági modellek kidolgozásában, az első lineáris programozási, szállítási feladatok és gazdaságossági számítások megoldásában.)

1973-ban az MTA Nyelvtudományi Intézetébe került, ahol 1984-ig tudományos főmunkatárs, majd tudományos tanácsadó volt. Ezt követően 1991-ig az intézet igazgatóhelyettese, 1992-től 2001-ig pedig az intézet igazgatója volt. 2002-től a Nyelvtudományi Intézet kutatóprofesszora.

(MTA Nyelvtudományi Intézet

A Nyelvtudományi Intézet 1949-ben jött létre, a Közköztartási Minisztérium felügyelete alatt, majd 1951-ben került az MTA felügyelete alá. Az MTA Nyelvtudományi Intézetének alapfeladata a magyar, az uráli, az általános és alkalmazott nyelvészet, továbbá a fonetika területén kutatásokat végezni; a magyar nyelv nagyszótárát elkészíteni, archív anyagát gondozni; a magyar nyelv változatait, kisebbségi nyelveket, és az európai integráción belüli nyelvpolitikai kérdéseket vizsgálni. Kiegészítő feladatai: nyelvi korpuszok és adatbázisok létrehozása, számítógépes alkalmazások nyelvészeti alapjainak megalkotása, közönségszolgálat, szakértői vélemények készítése.)

Közben 1982-ben egyetemi tanári kinevezést kapott az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) Általános Nyelvészeti Tanszékére, később átkerült a Szimbolikus Logikai és Tudománymetodológiai Tanszékre. 2002-től professor emeritus.

Külföldön

1963-ban egy svéd nyelvész meghívta Stockholmba egy konferenciára. A látogatás eredménye: megtanult svédül, és 1969-ben meghívták professzornak a Stockholmi Egyetemre, ahol 1972-ig általános nyelvészeti tárgyakat tanított. 1973 és 1983 között minden évben három hónapot vendégprofesszorként a Stockholmi Egyetemen töltött. Közben 1972-től több ízben (1972-73, 1978-79, 1994) is a Párizsi Egyetemen tanított. 1972-73-ban a Stuttgarteri Egyetem, 1977-ben az Aarhushi Egyetem, 1984-ben az Antwerpeni Egyetem, majd 1984 és 2005 között a Bécsi Egyetem vendégprofesszora volt.

Tudományos fokozatok

1971-ben a nyelvtudományok kandidátusa lett.

1977-ben a nyelvtudományok doktora címet szerzett: Az előfeltevések elmélete című doktori disszertációjával.

1987-ben megválasztották a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) levelező, 1995-ben pedig rendes tagjává.

Szervezeti tagságok, tisztségek

1963-tól a Magyar Nyelvtudományi Társaság tagja, jelenleg a szervezet választmányának tagjai sorába tartozik.

1983-ban a Societas Linguistica Europaea (SLE) tagja lett, 1995-1996-ban az elnöki posztot is betöltötte.

1985-től az International Pragmatics Association (IPA) tagja, 1995-től négy éven keresztül elnöke.

1990-ben a Comité International Permanent des Linguistes (CIPL) Magyar Nemzeti Bizottságának elnöke, 2003-ban a CIPL elnöke volt.

1993-ban a londoni Európai Akadémia (Academia Europaea) tagja lett.

1995-ben a párizsi Európai Tudományos és Művészeti Akadémia (Académie Européenne des Sciences, des Arts et des Lettres), valamint az Osztrák Tudományos Akadémia választotta tagjai sorába.

1996-ban az Amerikai Nyelvész Társaság (Linguistics Society of America) tiszteleti tagjává választották.

1998-tól a Brit Filológiai Társaság (Philological Society of Great-Britain) tiszteleti tagja.

1999 és 2008 között betöltötte az MTA Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának elnöki tisztségét.

Tagja az MTA Anyanyelvünk Európában Elnöki Bizottságának, valamint a Nyelvtudományi Bizottságnak.

A szervezeti tisztségeken kívül több neves szakmai folyóirat, periodika szerkesztésében is részt vállalt:

Az 1904-ben alapított Magyar Nyelvtudományi Társaság hivatalos folyóiratának, az 1905 óta megjelenő Magyar Nyelv szerkesztőbizottságának tagja.

1976-tól a *Linguisticae investigationes*, valamint 1976-tól 1996-ig a *Studies in Language* szerkesztőbizottsági tagja.

1982-től 1992-ig az *Acta Linguistica Hungarica* társszerkesztője, majd 1993 óta főszerkesztője.

1985-től a *Linguistic Abstracts*, 1988-1995-ben a *Folia Linguistica*, 1992-től a *Journal of Pragmatics*,

1994-től a *Metalinguistica* szerkesztőbizottsági tagja.

Munkásság

Kiefer Ferenc 1965-66-ban Ford-ösztöndíjasként az Egyesült Államokban, a Massachusettsi Műszaki Egyetemen (Massachusetts Institute of Technology – MIT) többek között a neves amerikai nyelvész, Noam Chomsky előadásait is hallgatta. Ez inspirálta őt arra, hogy elkezdjen a magyar szórenddel foglalkozni. Érdeklődése később a morfológia (alaktan) felé fordult, a magyar, a svéd és a francia alaktanról is írt könyvet. Akadémiai nagydoktori disszertációjában pedig már szemantikai (jelentéstani) kérdésekkel foglalkozott. E három kutatási irány egész pályáját meghatározta. Fontos kutatási területe még a pragmatika (a jelekkel, jelrendszerekkel foglalkozó tudomány), ebben a tárgykörben az udvariassági hazugságokat vizsgálta, valamint a nyelvek areális hatása, amely földrajzi egységet jelöl az egymással genetikailag nem rokon nyelvek között, például a Balkánon a görög, az albán, a román, a macedón nyelvben, vagy megtalálható-e magyar igeekötők bizonyos jelentéscsoportja a szláv nyelvekben. Munkássága során megreformálta a magyar nyelv alaktani sajátosságainak kutatását, ahol új módszereket kezdett el kidolgozni és alkalmazni.

1987 és 2008 között a *Strukturális magyar nyelvtan*. 1-4. kötet OTKA-projekt vezetője volt.

A szintén neves nyelvész, akadémikus Kenesei István az Akadémiai Aranyérem átadásakor – 2018. - így méltatta Kiefer Ferencet: "Tudományos tevékenysége átfogja az egész nyelvészetet. Mindegyik tudományterületet művelte a nyelvészetben belül, és ezekben mind maradandót alkotott. Így lett nemzetközi hírnévű, nagy magyar nyelvész. A világon talán a legjobban ismert nyelvész az ő generációjából."

Díjak, kitüntetések

Munkásságát több rangos kitüntetéssel ismerték el.

2000-ben Munkácsi Bernát-díjat kapott. (Munkácsi Bernát (1860-1937) nyelvész, finnugrista, turkológus, orientalista, néprajztudós, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja volt.)

2008-ban Széchenyi-díjjal tüntették ki az elméleti és leíró nyelvészet terén elért, világszerte elismert eredményeiért, a nyelvtudomány egészére kiható újító munkásságáért, valamint a magyar és a nemzetközi tudományos közéletben játszott szerepéért.

2011-ben megkapta a Magyar Nyelvtudományi Társaság Révai Miklósról elnevezett emlékérmét. (Révai Miklós (1750-1807) nyelvész, egyetemi tanár, a magyar történeti nyelvészet megalapítója volt.)

2018-ban Akadémiai Aranyérmert kapott úttörő jelentőségű jelentéstani, mondattani, pragmatikai és morfológiai eredményei elismeréseként, a modern magyar grammatikai kutatások megalapozásáért, a magyar nyelvészet tartalmi és intézményi modernizációjának megszervezéséért, valamint a magyar nyelvtudománynak a nemzetközi nyelvészeti életbe való integrációjában játszott meghatározó szerepéért.

1992-ben a Stockholmi Egyetem, 2001-ben Université de Paris XIII, 2006-ban pedig a Szegedi Tudományegyetem díszdoktora lett.

Publikációk

Először 1963-ban jelent meg tanulmánya „A halmazelmélet egy nyelvészeti alkalmazásáról” (On a linguistic application of set theory) címmel az Általános Nyelvészeti Tanulmányok című folyóiratban. Az azóta eltelt több mint öt évtized alatt szinte megszámlálhatatlanul sok cikket, tanulmányt publikált magyar és külföldi folyóiratokban, magyarul, angolul, németül és franciául is. (<http://www.nytud.hu/oszt/elmnyelv/kiefer/publist.html>)

Több fontos nyelvészeti tárgyú könyv szerzője, illetve társszerzője:

(- Ábrahám Samu) A Theory of Structural Semantics. Mouton, The Hague, 1966.

On Emphasis and Word Order in Hungarian. Ural—Altaic Series 76. Indiana University, Bloomington, 1967.

Mathematical Linguistics in Eastern Europe. American Elsevier Publishing Co., New York, 1968.

Bevezetés a generatív nyelvelméletbe. TIT, Budapest, 1969.

Mondattani—szemantikai tanulmányok (Studies in Syntax and Semantics). OMKDK, Budapest 1970.

Swedish Morphology. Skriptor, Stockholm, 1970.

Generative Morphologie des Neuf Französischen. Niemeyer, Tübingen, 1973.

Essais de sémantique générale. Repères linguistiques, Mame, Paris, 1974.

Az előfeltevések elmélete (The Theory of Presuppositions). Akadémia Kiadó, Budapest, 1982.

Magyar-svéd kéziszótár. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1984.

Az aspektus és a mondat szerkezete (Aspect and syntactic structure). In: Kiefer F. (szerk.): Strukturális magyar nyelvtan. 1. Mondattan. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992, 797–886

Alaktan (Morphology). In: É.Kiss Katalin, Kiefer Ferenc, Siptár Péter Új magyar nyelvtan, Osiris, Budapest, 1998, 187-289.

Jelentéselmélet (Semantics). Corvina, Budapest, 2000.

A morfológia (Morphology). Könyvrészlet. In: Kiefer Ferenc (szerk.) Strukturális magyar nyelvtan. 3. Alaktan. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2000, 23–73.

(- Ladányi Mária) A szóképzés (Derivational morphology). Könyvrészlet. uo. 137–164.

(- Ladányi Mária) Morfoszintaktikailag semleges képzések (Morphosyntactically neutral derivations). Könyvrészlet. In: uo. 165–214.

(- Ladányi Mária) Az igekötők (Verbal prefixes). Könyvrészlet. In: uo. 453–518.

A szóösszetétel (Compounds). Könyvrészlet. In: uo. 519–567.

A ragozás (Inflectional morphology). Könyvrészlet. In: uo. 569–618.

Alaktan (Morphology, teljesen átdolgozott változat). In: É.Kiss Katalin, Kiefer Ferenc, Siptár Péter, Új magyar nyelvtan, Osiris, Budapest, 2003, 189-284.

Lehetőség és szükségszerűség (Possibility and necessity). Tanulmányok a nyelvi modalitás köréből. Tinta Könyvkiadó, 2005, Budapest.

Aspektus és akcióminőség különös tekintettel a magyar nyelvre (Aspect and aktionsart in Hungarian). 2006. Budapest, Akadémiai Kiadó.

Jelentéselmélet (Semantics) (2. átdolgozott kiadás). 2007. Budapest, Corvina.

Az igék lexikai ábrázolása és az eseményszerkezet (társszerző: Gyuris Bea) (The lexical representation of verbs and event structure). In: Kiefer Ferenc (szerk.) Strukturális magyar nyelvtan. 4. A szótár szerkezete. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2008, 229-268.

A melléknevek szótári ábrázolásáról (On the lexical representation of adjectives). In: Kiefer Ferenc (szerk.) Strukturális magyar nyelvtan. 4. A szótár szerkezete. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2008, 505-538.

Szerkesztőként

Studies in Syntax and Semantics. D. Reidel, Dordrecht 1969.

Semantic und generative Grammatik I—II. Athenäum, Frankfurt 1972.

(- Nicolas Ruwet): Generative Grammar in Europe. D. Reidel, Dordrecht 1973.

Mathematical Models of Language. Soviet Papers in Formal Linguistics I—III. Athenäum, Frankfurt 1973.

Trends in Soviet Theoretical Linguistics. D. Reidel, Dordrecht 1973.

Machine Translation and Applied Linguistics. Soviet Papers in Formal Linguistics I—III. Athenäum, Frankfurt 1974.

(- David Perlmutter): Syntax und generative Grammatik I—III. Athenäum, Frankfurt 1974.

Morphologie und generative Grammatik. Athenäum, Frankfurt 1975.

Phonologie und generative Grammatik I—III. Athenäum, Frankfurt 1975.

(- John Searle - Manfred Bierwisch): Speech Act Theory and Pragmatics. D. Reidel, Dordrecht 1980.

Hungarian and General Linguistics. John Benjamins, Amsterdam 1981.

Questions and Answers. D. Reidel, Dordrecht 1983.

Strukturális Magyar Nyelvtan. 1.Mondattan. (Structural Grammar of Hungarian. Vol.I. Syntax.) Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992.

Strukturális Magyar Nyelvtan. 2.Fonológia. (Structural Grammar of Hungarian. Vol.II. Phonology.) Akadémiai Kiadó, Budapest, 1994.

(É.Kiss Katalinnal): The Syntactic Structure of Hungarian. Syntax and Semantics Vol.27. Academic Press, New York, 1994.

Strukturális magyar nyelvtan. 3. Alaktan. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2000.

A magyar nyelv kézikönyve. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2003.

Strukturális magyar nyelvtan. 4. A szótár szerkezete. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2008.

(co-editors Maria Ladányi and Peter Siptár) Current Issues in Morphological Theory. (ir)regularity, analogy and frequency. John Benjamins, Amsterdam, 2012.

(co-editor Chungmin Lee and Manfred Krifka) Contrastiveness in Information Structure, Alternatives and Scalar Implicatures, Brill, Leiden, 2014.

Összeállította Sarudi Ágnes
2018. október